

Robert Vannoy, Historia ya Agano la Kale, Hotuba ya 1
Wellhausen [Ukosoaji Chanzo], Gunkel [Ukosoaji wa Fomu]

Mapitio: Dhana ya Chanzo cha Hati za Wellhausen [JEDP]

Tulikuwa tukijadili Julius Wellhausen, nadharia zake na athari za nadharia hizo kwenye nyenzo za kihistoria za Agano la Kale. Nilijaribu kuelezea kwa ufupi dhana yake ya chanzo cha maandishi, nadharia ya JEDP kama inavyoitwa. Inaendana na mstari kwamba J au chanzo kinachopendelea jina la Mungu Yehova ni cha kwanza kabisa (karibu 850 KK), E au Elohim (karibu 750 KK) P au hati ya Kikuhani ni ya hivi karibuni (karibu 450 KK), na D au chanzo cha Kumbukumbu la Torati kimeandikwa karibu 621 KK ambayo ilikuwa wakati wa Yosia na kupatikana kwa kitabu cha sheria.

Tarehe zingine muhimu, 721 KK ni kuanguka kwa Ufalme wa Kaskazini kwa Ashuru, 586 KK ni kuanguka kwa Ufalme wa Kusini kwa Babeli, tarehe mbili muhimu katika historia ya Israeli. Bila shaka, kuna Kutoka yapata mwaka 1400 KK na wakati wa Daudi 1000 KK.

Kwa hivyo kulingana na aina hiyo ya mpangilio wa wakati, kulingana na Wellhausen, nyenzo zinazounda Pentateuki zilitengenezwa kwa muda mrefu, kuanzia na J, kisha ikifuatiwa na E, kisha D, na hatimaye P na mfululizo wa wahariri waliounganisha nyenzo hizo. Ili matokeo ya mwisho yawe mchanganyiko wa nyenzo. Madai yake yalikuwa kwamba dhana na mawazo mengi yanayohusishwa na nyakati za mapema hayakuwa halali kama yalikuwepo wakati huo, bali, yanaakisi nyakati za baadaye ambazo vyanzo hivi viliandikwa. Mawazo kama vile tohara, agano, uchaguzi, yaliyohusishwa na Mababa wa Mababa, yalikuwa mawazo ya baadaye ambayo yaliingizwa kutoka wakati wa uhamisho wa Babeli. Yalikuwepo katika maandishi ya P na yalionyeshwa nyuma katika wakati wa awali, yakipotisha kabisa historia ya awali. Nilitoa mifano mingine michache.

Ushirikina hadi Uungu wa Mungu hadi Uungu Mmoja

Nadhani mwishoni mwa saa, mtu aliuliza swali kuhusu Mungu mmoja nami nikasema kwamba aliona dini kama inayoendelea kutoka kwa ushirikina (miungu mingi) hadi uhenothem (mungu wetu ni bora) hadi Mungu mmoja (Mungu mmoja). Hilo pia linaendana na maendeleo haya ya mageuko ya dini, kwa ujumla.

Dini ya Kikuhani ya Asili kwa Unabii

Acha nikupe mpangilio mwingine aliouzungumzia. Alitambua kile alichokiita "dini ya asili" ambayo ilikuwa ibada ya awali iliyoakisiwa katika vyanzo vya JE. Kisha dini ya kinabii ambayo ilikuza ufahamu wa kimaadili ambao aliupata uliakisiwa katika chanzo cha D. Kisha dini ya kikuhani yenye ibada za nje za sherehe ambazo alizihusisha na chanzo cha P cha baada ya uhamisho. Kwa hivyo unaona kuna aina nyingine ya mpango wa maendeleo, dini ya asili, dini ya kinabii, na dini ya kikuhani, ambayo anailinganisha na mwendelezo wa vyanzo vyake vya JEDP ambavyo anadai viko nyuma ya maandishi ya Pentateuki.

Athari kwa Uhistoria

Sasa kumbuka, vyanzo hivi ni vya kufikirika. Hakujawahi kuwa na ushahidi wowote wa maandishi wa kuwepo kwa vyanzo hivi ambavyo anaviita J, ED, na P. Kwa hivyo ni dhana, lakini ni dhana ambayo watu wengi wanahisi imethibitishwa vizuri kwa hivyo imekubaliwa na watu wengi katika usomi mkuu wa kisasa au tangu wakati wa Wellhausen. Sitachukua muda katika darasa hili, sio kusudi la darasa hili kuingia katika nadharia yake na kujaribu kubishana na hoja na kuzikataa. Utafanya hivyo katika Utangulizi wa Agano la Kale. Kusudi letu hapa ni kuona athari ya nadharia kwenye historia hapa hapa katika Agano la Kale. Kinachofanya ni kusababisha mtazamo mdogo sana wa nyenzo za kihistoria za Agano la Kale kwa sababu inadai kuna upotoshaji mwingi, kama si uwongo wa moja kwa moja unaohusika katika nyenzo za kihistoria kwa sababu ya nadharia yake.

Kujiuzulu kwa Wellhausen

Sasa, nyenzo za mwanzo kabisa, baada ya wakati wa Daudi (1000 KK) na Musa (karibu 1400 KK). Vyanzo vya Wellhausen ni angalau miaka 600 baada ya wakati wa Musa na mkusanyiko wa mwisho wa Pentateuch ni wa baada ya uhamisho ambao ni kama miaka 1000 baada ya Musa. Hebu tuendeleo kidogo na hili kabla hatujaendelea na jambo lingine. Kwa Wellhausen na wafuasi wake, shauku yao haikuwa katika ujumbe wa Agano la Kale. Wasiwasi wao mkubwa ulikuwa kujenga upya kwa njia yao ya kihistoria kile walichokiona kuwa historia ya maendeleo ya kidini ya Israeli. Hilo lilifanyika kwa mpango huu wa mageuko. Sasa inashangaza kwamba Wellhausen alikuwa akifundisha katika kitivo cha theolojia katika chuo kikuu huko Ujerumani mahali paitwapo Greifswald. Alifikia hitimisho kwamba anapaswa kujiuzulu kutoka katika nafasi hiyo kwa sababu hakuhisi kwamba kile alichokuwa akifundisha ndicho aina ya kitu ambacho kingewaandaa watu kwa ajili ya huduma. Katika kitabu hiki kidogo, ambacho kimetajwa chini ya bibliografia, ukurasa wa 2, ingizo la nne, Walter Zimmerli, Sheria na Manabii. Anamzungumzia Wellhausen kwenye ukurasa wa 22. Anasema hivi “Mnamo 1872 alitwa kama profesa wa kitivo cha theolojia huko Greifswald. Katika miaka kumi aliyoitumia Greifswald, aliandika masomo yake muhimu kuhusu ukosoaji wa fasihi wa Agano la Kale. Mnamo 1882, alijiuzulu kutoka kwa upofesa wake katika kitivo cha theolojia. Barua kwa waziri ambapo alijiuzulu ni ushuhuda wa kuvutia wa uadilifu wa mtu huyu mkuu. Anaandika katika barua hii 'Nilikuwa mwanatheolojia kwa sababu nilipendezwa na matibabu ya kisayansi ya Biblia. Lakini polepole niligundua kwamba profesa wa theolojia, wakati huo huo, ana kazi ya kuwaandaa wanafunzi kwa ajili ya huduma katika kanisa la Kiprotestanti na kwamba mimi si wa kutosha kufanya kazi hii ya vitendo. Tangu wakati huo, upofesa wangu wa theolojia umeilemea sana dhamiri yangu.” Hiyo ni kutoka kwa barua ya kujiuzulu kwake. Kwa hivyo Zimmerli anasema "Hivyo Wellhausen alistaafu kwa misingi ya dhamiri kutoka kwa upofesa wake wa theolojia na akakubali kuteuliwa kuwa profesa wa kipekee wa lugha za Kisemiti huko Halle, katika chuo kikuu kingine. Lakini alipokuwa huko alikatazwa kufundisha Agano la Kale kwa sababu ya sifa yake ya ajabu kama mkosoaji wa fasihi."

Jambo ninalotaka kusema kuhusu hili ni kwamba nadhani Wellhausen aliona suala hilo na ningekubaliana na Zimmerli kwamba alionyesha uadilifu fulani katika kujiuzulu. Tatizo ni kwamba, watu waliokubali mawazo yake wanaendelea kuchukua nafasi katika shule za theolojia na, haswa katika nchi hii, maprofesa wengi katika seminari na shule za juu za dini walienda Ujerumani, walisoma chini ya wanafunzi wa Wellhausen, walikubali mawazo hayo na kurudi nyuma na kuendeleza mawazo hayo katika muktadha wa shule za theolojia. Hilo limesababisha msimamo wa kiliberali katika madhehebu na seminari nyingi kuu nchini humu. Kama wangemfuata Wellhausen katika kujiuzulu kwake na pia katika kupitisha mawazo yake, mandhari ya kanisa la Marekani ingekuwa mbele sana, lakini hilo halikutokea. Alijiuzulu, hawakufanya hivyo.

Historia ya Matokeo ya Mageuzi ya Kidini

Lakini matokeo ya mwisho ni kwamba, ujumbe wa Agano la Kale ulipotea na nafasi yake ilichukuliwa na jaribio la kujenga upya historia ya dini ya Israeli kwa msingi wa mageuzi. Kwa kweli unachopenda kutoka kwa mtazamo wa Wellhausen ni aina ya historia ya dini inayokaribia Agano la Kale.

B. Kuibuka kwa Ukosoaji wa Fomu

Maoni ya Jumla kuhusu Ukosoaji wa Fomu

Turudi kwenye muhtasari wako. Kuna utafiti mfupi wa maoni ya ukosoaji A. “Julius Wellhausen,” na B. “Kuongezeka kwa ukosoaji wa fomu.” Nina vichwa vidogo viwili hapo, 1. ni “Kutoka kwa Hermann Gunkel” na 2. ni “Gerhard von Rad.” Kwanza, maoni ya jumla kuhusu ukosoaji wa fomu. Tangu wakati wa Wellhausen, mwishoni mwa miaka ya 1800 na mwanzoni mwa miaka ya 1900, kumekuwa na marekebisho na uboreshaji mwingi wa nadharia yake ya maandishi au chanzo kwa fasihi ya Agano la Kale. Lakini nadharia ya msingi aliyoiunda, mfuatano huo wa JEDP, imebaki kuwa sawa. Unaweza kuwasikia watu leo wakisema, “Wellhausen imepitwa na wakati sasa, tumepita mbali zaidi ya Wellhausen sasa.” Kuna hisia ambayo hiyo ni kweli, lakini maendeleo mengi yamerundikwa juu ya msingi wa kinadharia wa Wellhausen. Kwa

hivyo, mfuatano huo wa msingi unabaki bila kubadilika, kama ilivyo kwa kukubalika kwa mgawanyiko wa Pentateuki haswa, katika vyanzo ambavyo vimeitwa J, E, D na P. Huna haja ya kusoma mbali sana katika fasihi ya kisasa ili kugundua kuwa hiyo ni kweli. Hivi ndivyo mambo yalivyo.

Labda mabadiliko muhimu zaidi tangu Wellhausen katika masomo muhimu ya Agano la Kale ni maendeleo ya ukosoaji wa fomu. Ukosoaji wa fomu hutoa mwelekeo zaidi kwa dhana ya maandishi. Lazima nieleze ninachomaanisha na hilo. Kwa ukosoaji wa fomu, au angalau kwa watendaji wengi wa hilo, uchambuzi wa chanzo wa nadharia ya JEDP ya Wellhausen unakubaliwa. Ukosoaji wa fomu haubadilishi yoyote kati ya hayo au kukataa yoyote kati ya hayo. Ulikubali uchambuzi huo wa chanzo.

Mila za Simulizi Nyuma ya Hati Chanzo

Lakini wazo la ukosoaji wa fomu ni kupenya nyuma ya hati hadi kwenye mapokeo ya mdomo ambayo yalidhaniwa kuwa yameunganishwa katika hati. Kwa maneno mengine, hili ndilo wazo: hili ndilo hati ya J au Yehova, tuliitenga, tunakubali hilo, lakini tunachotaka kufanya ni kurudi nyuma ya J hadi kwenye vitangulizi vyake katika mapokeo ya mdomo ambayo hatimaye yaliunganishwa katika maandishi katika hati hiyo ya J. Sasa, nitarudi kwenye hilo baada ya dakika moja.

Hermann Gunkel (1862-1932)

Hermann Gunkel alikuwa mtu muhimu katika ukuzaji wa mbinu hii ya uchambuzi wa fasihi ya Agano la Kale. Sasa yuko kwenye karatasi yako chini ya "Ukosoaji wa Fomu." Hermann Gunkel aliishi 1862 hadi 1932. Sasa linganisha hilo na Wellhausen, 1844 hadi 1918, ziliingiliana sana lakini unaweza kusema Gunkel ni kijana wa kisasa wa Wellhausen na anatuleta hadi 1932. William Foxwell Albright ambaye ni msomi wa Mashariki ya Karibu wa Marekani wa kale, sijui kama jina hilo lina maana kubwa kwako, alifundisha kwa miaka mingi, sasa amekufa, katika Chuo Kikuu cha Johns Hopkins huko Baltimore. Alikuwa msomi na mwanaakiolojia wa Marekani mwenye ushawishi mkubwa badala ya kihafidhina. Anasema kuhusu Gunkel, "Yeye ni

mmoja wa wasomi wa ajabu zaidi wa nyakati za kisasa." Albright anasema, "mbinu yake ya nyenzo za kibiblia, mbinu yake katika kufafanua tabia na kusudi lao imechukuliwa kwa njia moja au nyingine na wote wanaoishi katika mkondo mkuu wa masomo ya kibiblia ya kisasa." Kwa hivyo, hiyo ni tathmini moja tu ya mtu mashuhuri kuhusu ushawishi wa Gunkel. Mbinu zake zimekubaliwa na wote walio katika mfumo mkuu wa masomo ya Biblia ya kisasa.

Masharti ya Gunkel: Gattung /Genre, Sitz im Leben, Formgeschichte

Gunkel alianzisha istilahi kadhaa katika masomo ya Biblia ambazo zimekuwa za kawaida. Acha nikupe. Ni istilahi za Kijerumani, lakini ukisoma fasihi yoyote ya kiufundi huenda utazipata. La kwanza ni " gattung " ambalo linamaanisha "aina ya fasihi" katika Kijerumani. Neno la Kifaransa la aina ya fasihi ni "aina", kwa sababu unaposoma katika masomo ya kiufundi, wakati mwingine neno hilo ni " gattung ," na wakati mwingine ni "aina," lakini kwa kawaida moja kati ya hizo mbili hutumika. Linaloamaanisha ni aina fulani ya fasihi, kama vile ushairi, masimulizi, maandishi ya kinabii, n.k. Neno la pili ambalo ni muhimu sana katika mfumo wa Gunkel, na tutaona jinsi baada ya dakika moja, ni usemi wa Kijerumani sitz im leben, uliotafsiriwa kihalisi, "hali maishani." Neno la mwisho ni formgeschichte . Sasa hilo ni neno moja, "umbo" ni "umbo" kama vile kwa Kiingereza, na " geschichte " ni "historia." Katika Kijerumani ni neno moja. Kijerumani mara nyingi huunganisha maneno pamoja na kutengeneza maneno marefu. Kwa hivyo ni "Historia ya maumbo."

Kama nilivyosema, dakika moja iliyopita, wazo la ukosoaji wa fomu halikuwa kutupa hati za fasihi J, E, D, na P, bali kujaribu kupenya nyuma yao hadi kwenye mila simulizi iliyotangulia. Gunkel alihisi kwamba unachohitaji kufanya kilikuwa ndani ya kila hati hizi, J, E, D na P, ili kutenganisha vitengo vya hadithi vya mtu binafsi. Ulihitaji kuziainisha kulingana na gattung zao . Kwa maneno mengine, kwa kila kitengo kidogo cha hadithi, ilitibi uamue ni aina gani ya fasihi inayowakilisha. Kisha ilitibi uamue ni nini sitz im leben, hali maishani, ingezalisha aina hiyo ya fasihi. Ni nini sitz im leben

ingezalisha aina hii ya fasihi? Mchakato huu ulikuwa forgeschichte , historia ya fomu, aina za fasihi. Kwa hivyo Gunkel alitaka kufanya ni kupata nyuma ya hati, kutenga kile alichohisi kuwa ni ushawishi na mazingira ambayo yalikuwa vyanzo vya hati hizo chanzo (JEDP).

Mbinu ya Ukosoaji wa Fomu

Sasa mambo machache kuhusu mbinu ya Gunkel, moja ni kwamba kuna kitu kizuri zaidi kuhusu kile Gunkel anafanya kuliko Wellhausen. Anatambua ukale wa hati nyingi za JEDP ambazo Wellhausen hakutambua. Kwa maneno mengine, Wellhausen alikubali hati hizi kama uandishi ulioandikwa wa waandishi, mwandishi J, mwandishi E, mwandishi D, n.k., na kisha akazirejesha katika ukale, ilhali Gunkel alihisi kwamba J ilikuwa matokeo ya mwisho ya mchakato mrefu wa kupitisha utamaduni ambao awali ulikuwa katika umbo la mdomo hadi ulipofika katika umbo la mwisho lililoandikwa. Ili kile ulicho nacho na Gunkel ni angalau utambuzi kwamba baadhi ya vipengele vya hati hizi ni vya zamani zaidi kuliko kile tunachokiona katika umbo lao la mwisho lililoandikwa katika hati yenyewe.

Gunkel na Mfuatano wa Nyakati

Ukijaribu kuichora, unapata kitu kama hiki. Wellhausen ana ratiba hiyo na mwandishi wa J alikuwa 950 hadi 850 na mwandishi wa E, 850 hadi 750, na kadhalika. Nilisema, kwa Gunkel unapata mwelekeo wa ziada kwenye dhana ya maandishi. Nilichomaanisha nacho ni hiki, hapa una ratiba hiyo hiyo, Kutoka, Daudi (1000), 721, 586, Ezra, kama unavyoona chini. Kabla ya wakati wa Daudi, hakuhihi kulikuwa na mila yoyote iliyoandikwa, zote zilikuwa za mdomo. Watu mbalimbali waliounda Israeli, hakuhihi kwamba ilikuwa kitengo kimoja lakini kwamba walitoka katika asili mbalimbali, kila kundi likileta mila za mdomo pamoja nao. Kisha zote zilianguka hatimaye karibu wakati wa Daudi katika taifa hili la Israeli. Kisha kutoka kwa mila hizo za mdomo, ulikuwa na mchakato wa kuwaunda baadhi yao kuwa kile kilichokuwa hati ya J kwa muda. Vile vile, ulikuwa na mchakato wa kuwaunda wengine kuwa kile

kilichokuwa hati ya E. Ulikuwa na mstari tofauti wa mila unaoingia D, na wimbo tofauti unaoingia P. Unaona, anaupanua kwa muda na hivyo polepole unapata hati ya J inayoundwa, E, na baada ya hapo unapata tena mhariri anayechanganya J, E, karibu 621 KK. Wakati huo huo, hati ya D ilikuwa ikitengenezwa na hati ya P na hatimaye JE zote tatu, D na P zinakusanywa pamoja. Kwa hivyo badala ya aina rahisi ya kitu cha wakati unapata hali ngumu zaidi ambapo kila moja ya hati hizi ina historia yake, kabla ya kuunganishwa na hati zingine.

Usemi hadi Utunzi Ulioandikwa

Baadhi ya hadithi hizi ambazo zilikuwa za mdomo huenda ziliandikwa na huenda zilikuwepo wakati huo katika umbo la maandishi kama kitengo tofauti cha hadithi. Kwa hivyo kulikuwa na kundi la vitengo tofauti vya hadithi na polepole, hii ni sehemu ya nadharia yake, una vitengo hivi vilivyounganishwa pamoja katika aina fulani ya mfuatano lakini hiyo ilichukua muda kukamilika. Kwa kufanya hivyo, wazo lilikuwa, vitengo vingi vya hadithi hivi, viliunganishwa pamoja katika mfuatano wa vitengo vya hadithi kama, kwa mfano, mfuatano wa hadithi kwa simulizi ya Ibrahimu. Huenda ulikuwa na hadithi, kulingana na aina hii ya nadharia ambayo ilikuwa na vitangulizi tofauti kabisa hapo awali, lakini polepole zilihusiana. Zilijumuishwa chini ya jina moja la Ibrahimu na kupangwa katika hati au chanzo kilichoandikwa. Kulikuwa na ujenzi mpya wa hadithi, marekebisho mengi ya hadithi, na kuziunganisha pamoja katika mchakato huo. Ilikuwa mchakato mrefu. Lakini tuseme hapa na P, huna mwandishi wa P mnamo 450 KK aliyeketi chini bila nyenzo yoyote ya awali ya kufanya kazi nayo. Profesa niliyemtumia huko Amsterdam alikuwa na msemu wa Kiholanzi ambao ninautafsiri hapa, "anaunyonya tu kutoka kwenye kidole gumba chake." Huna mwandishi anayeketi tu na kufanya hivyo. Una mwandishi anayefanya kazi na mila za zamani na kila moja ya mila hizo zenyewe zina historia ndefu.

Gattung hadi Sitz im Leben

Lakini ili kurudi kwenye nadharia ya Gunkel, alihisi kwamba ikiwa ungeweza kutenganisha vitengo vya hadithi na kuviita aina fulani ya fasihi, gattung au aina, basi unaweza kudhania ni aina gani ya hali ambayo maisha yalizalisha aina hiyo ya hadithi. Hiyo ndiyo mbinu aliyotumia kuchanganua hadithi hizi, na tutaona jinsi alivyoendelea nayo baada ya dakika chache. Jambo moja, kuna ukale zaidi katika nyenzo za Gunkel kuliko ilivyokuwa kwa Wellhausen.

Faida

Jambo lingine ni kwamba, kuhusu suala hili la aina ya fasihi na hali zinazozalisha aina fulani ya fasihi. Kuna uhalali fulani wa hilo kama wazo, angalau katika muhtasari. Unaweza kufikiria katika fasihi ya kisasa, kuna aina zote za mitindo tofauti ya uandishi, ukilinganisha telegramu na kitabu cha kiada, kuna mtindo tofauti kabisa wa fasihi. Ukilinganisha hilo na barua ya mapenzi na kulinganisha hilo na tangazo na ukilinganisha hilo na tuseme, taarifa ya kidiplomasia, mtindo wa fasihi ni tofauti kabisa katika aina zote hizo za uandishi. Kuna hali fulani inayozalisha barua ya mapenzi, brosha ya matangazo au chochote kile. Kwa hivyo unaweza kuangalia kipande cha maandishi na kusema, "Loo, hiyo ni aina hii ya uandishi na lazima iliundwa katika aina hii ya muktadha." Kwa hivyo kuna uhalali fulani wa hilo kama wazo na katika uchambuzi wa fasihi, bila shaka, inaweza kuchukua jukumu. Kwa Gunkel na haswa kwa wafuasi wake wengi, jinsi alivyotumia wazo hili ilikuwa kitu kingine kwa sababu anaingia katika aina nyingi za kubuni na za kufikirika za ujenzi upya wa hali maishani ambazo hutoa fasihi kiasi kwamba inakuwa ya kiholela sana.

Tofauti ya Ukosoaji wa Juu hadi wa Chini

Tofauti na ukosoaji mkuu, ukosoaji mdogo unahusu maandishi. Kwa maneno mengine, unapata nakala ya Agano Jipya la Kigiriki au Agano la Kale la Kiebrania ambalo ukiwa na nakala nzuri, toleo la ukosoaji, litakuwa na tanbihi zitakazolinganisha maandishi yanayoangazia ambapo kuna tofauti kidogo kati ya maandishi moja na maandishi mengine. Unazilinganisha na mbinu fulani zinazotumika kujaribu kubaini

maandishi ya asili yalikuwa nini katika mchakato wa uwasilishaji uliosababisha tofauti fulani zinazopatikana katika maandishi mbalimbali tofauti. Huo ni ukosoaji mdogo; kufanya kazi nyuma ili kubaini maandishi ya asili kutoka kwa maandishi ya kiwango maalum. Ukosoaji mkuu, kwa upande mwingine, unahusu uandishi na tarehe ya aina za uchambuzi wa uandishi. Huu ni ukosoaji mkuu. Mito miwili ya ukosoaji mkuu: juu na chini. Ukosoaji mkuu wenyewe umekuwa na maana ya dharau, kwa sababu utendaji na ushawishi wake umekuwa hasi kwa kiasi kikubwa. Lakini kuna mahali halisi pa ukosoaji mkuu, kuchunguza fasihi ya Biblia na kujaribu kubaini mahali, wakati, mwandishi, na mazingira. Huo ni ukosoaji mkuu; unaweza kufanywa kwa njia sahihi au kwa njia isiyo sahihi.

Vitengo vya Hadithi za Hadithi na Hadithi za Gunkel & Sitz im Leben

Ingizo hilo limetolewa na HF Hahn, Agano la Kale katika Utafiti wa Kisasa. Nataka kunukuu kutoka kwa HF Hahn, kutoka sura ya 4. Katika kitabu hiki kidogo, kitabu muhimu sana, Agano la Kale katika Utafiti wa Kisasa, kinaelezea muhtasari wa karne iliyopita ya utafiti katika Agano la Kale na sura ya 4 iko kwenye ukosoaji wa aina. Lakini Hahn anasema, "Gunkel aliamini kwamba kipaji cha fasihi cha watu wa kale kilijionyesha kwanza katika hadithi za kizushi kuhusu asili ya vitu. Katika hadithi za kizushi, miungu ndio waigizaji wakuu ilhali katika hadithi za kizushi, matendo ya kishujaa yanahusu mashujaa wa watu wa kawaida. Katika hadithi za kizushi, wanaume ndio waigizaji wakuu." Kwa hivyo Gunkel alihisi kwamba una hadithi za kizushi na hadithi. "Aligeukia masimulizi ya Mwanzo kwa mifano ya mwanzo kabisa ya aina hii ya mila maarufu miongoni mwa Waebrania. Zaidi ya hayo, alidhani kwamba hadithi maarufu, kwa asili yake, inachukua umbo la hadithi ya mtu binafsi badala ya masimulizi marefu na hivyo akapunguza masimulizi ya Mwanzo kuwa vipande vya fasihi tofauti. Hizi, alisema, zilikuwepo kwa kujitegemea katika usomaji na wimbo muda mrefu kabla hazijaandikwa katika umbo lao la sasa. Hata upangaji wa hadithi katika mizunguko ya hadithi, kama vile Mwanzo unavyosema, ulikuwa kwa maoni ya Gunkel, kwanza kufanywa katika hatua ya kabla ya fasihi." Kwa hivyo tayari nimeonyesha kitu cha

kugawanya vipande vya hadithi, kisha kutambua ni vya aina gani na ni hali gani maishani (sitz im leben) ingeweza kuvizalisha.

Uhusiano wa Hadithi na Historia

Sasa, kwa Gunkel, masimulizi ya Mwanzo yalikuwa hadithi, si historia. Aliandika kitabu, kiitwacho The Legends of Genesis. Sasa, unaposikia mtu akisema, Mwanzo ni hadithi, si historia, labda husababisha mwitikio hasi. Sawa. Gunkel anajaribu kubishana dhidi yake kuwa historia halisi. Hivi ndivyo anavyosema kwenye ukurasa wa 2 wa The Legends of Genesis, "Mchanganyiko usio na maana wa hadithi na uongo umesababisha watu wema kusita kukubali kwamba kuna hadithi katika Agano la Kale. Lakini hadithi si uongo. Kinyume chake, ni aina fulani ya ushairi. Kwa nini roho ya juu ya dini ya Agano la Kale, ambayo ilitumia aina nyingi za ushairi, isijiingize katika umbo hili pia? Kwa dini kila mahali, ikiwemo dini ya Israeli, imethamini sana ushairi na masimulizi ya kishairi kwani masimulizi ya kishairi yana sifa nzuri zaidi kuliko nathari kuwa njia ya mawazo ya kidini. Mwanzo ni kitabu cha kidini zaidi kuliko kitabu cha Wafalme." Sasa anachosema ni kwamba masimulizi ya Mwanzo ni hadithi ambazo anaziita ushairi na anasema kwamba ni njia bora ya kusambaza mawazo ya kidini kuliko nathari au historia. Anasema kwa sababu hiyo, Mwanzo ni kitabu cha kidini zaidi kuliko kitabu cha Wafalme ambacho angekiita historia.

Kristo na Mitume Hawana Uhusiano Katika Historia ya Simulizi za Mwanzo

Baadaye kidogo kwenye ukurasa wa 3, anasema, "Pingamizi linatolewa kwamba Yesu na mitume walizingatia waziwazi masimulizi haya kuwa ukweli na si ushairi." Unajua jibu lake ni lipi? "Tuseme walifanya hivyo. Watu wa Agano Jipya hawadhaniwi kuwa watu wa kipekee katika mambo kama hayo, lakini walishiriki mtazamo wa wakati wao. Kwa hivyo, hatuna haki ya kutafuta suluhisho la maswali kuhusu historia ya fasihi ya Agano la Kale katika Agano Jipya." Kwa hivyo ushuhuda wa Kristo na mitume ambao hauna uhusiano wowote na tabia ya simulizi la Mwanzo. Anasema hilo halina umuhimu. Wao ni watoto wa wakati wao tu. Walifikiri wakati huo kwamba hii ilikuwa

historia na walikubali mtazamo huo; anaukataa haraka hivyo. Kisha anaendelea kuorodhesha vigezo kadhaa vya kutofautisha hadithi na historia. Nitarudi kwenye hili baadaye kidogo.

Kipengele cha Kufuta Vipengele vya Muujiza

Sitapitia vigezo hivyo vyote, lakini muhimu zaidi ni kwenye ukurasa wa 7. Anasema, “Kigezo kilicho wazi zaidi cha hadithi ni kwamba mara nyingi huripoti mambo ambayo ni ya ajabu sana.” Anapoendelea kusema hivyo, kuhusu Mwanzo, anasema, “Hata mwanahistoria wa kisasa awe mwangalifu kiasi gani katika kutangaza jambo lolote lisilowezezana, anaweza kutangaza kwa ujasiri wote kwamba wanyama, nyoka na punda wake, kwa mfano, hawasemi na hawajawahi kusema. Kwamba hakuna mti ambao matunda yake hutoa kutokufa au maarifa. Kwamba malaika na wanadamu hawana uhusiano wa kimwili, na jeshi linaloshinda ulimwengu haliwezi kushindwa, kama Mwanzo 14 inavyosema, likiwa na watu 318.” Sasa, anatumia mifano kadhaa hapo, yote miwili ikiwa ni ya watu wa majani, akipuuzwa muujiza na kujaribu kuanzisha uaminifu kama vigezo vya kutenganisha nyenzo za Mwanzo kama hadithi na historia.

Hakika, katika kutathmini nyenzo za kihistoria, uaminifu haupaswi kupuuzwa. Tunafanya hivyo wakati wote: tukisoma akaunti ya gazeti; tunatumia vigezo vya uaminifu. Tunataka kuangalia uaminifu; hatutaki kuupuza. Ni muhimu. Lakini unapokuja kwenye simulizi ya kibiblia, hakika huwezi kuamua kama ni hadithi au historia, kwa kudhani mapema, kutowezezana kwa muujiza na hiyo ndiyo kiini cha mbinu ya Gunkel. Tazama hiyo ni piori, hiyo ni kitu anachodhani. Muujiza haitokei. Kwa nini haitokei? Naam, hatujaipitia, kwa hivyo haitokei. Ikiwa muujiza haitokei, basi hadithi yoyote iliyo na moja si historia. Tazama, hiyo ndiyo hoja yake na mahali pake pa kuanzia ndipo anapokosea. Sehemu ya kuanzia inategemea kanuni ya mlinganisho, kanuni ya mlinganisho wa kihistoria, yaani, chochote ambacho hujapata katika historia yako mwenyewe ni kitu ambacho hakitokei. Tutarudi kwenye hili baadaye. Kwa hakika si sahihi wakati wa kushughulika na nyenzo za kibiblia ambazo zinajionyesha kama kumbukumbu ya uingiliaji kati wa Mungu katika historia ya wanadamu ili kuleta

ukombozi. Ikiwa ndivyo ilivyo, huwezi kutenda haki kwa nyenzo hizo ikiwa utaondoa uwezekano wa uingiliaji kati wa kimungu tangu mwanzo. Unaona, hizo mbili zinapingana kabisa.

Angehisi kulikuwa na vipengele vya historia ambavyo pengine vilikuwepo lakini vimejikita na kuchanganywa na mengi ambayo hayakuwapo. Hoja yake haikuwa hivyo sana. Anarudi kwenye swali hili la umuhimu wa historia? Je, ni muhimu kiasi gani kwamba mambo haya yalitokea kweli? Kwake haikuwa muhimu sana. Alichokuwa akipenda ni ujumbe wa kidini au masomo ambayo tunaweza kujifunza kutokana na hadithi hizi. Ni kama Hadithi za Aesop; hakuna mtu angesema kwamba zilitokea lakini unaweza kuzifanya ziwe za maadili.

Hadithi kama Ushairi

Acha niendeleo kidogo. Anazungumzia zaidi kuhusu hadithi kuwa ushairi. Anasema "jambo muhimu ni na litabaki kuwa sauti ya kishairi ya masimulizi. Historia, ambayo inadai kutufahamisha kuhusu kile kilichotokea, iko katika nathari yake ya asili, huku hadithi kwa asili ikiwa ushairi. Lengo lake ni kufurahisha, kuinua, kuhamasisha, na kusonga. Anayetaka kutenda haki kwa masimulizi kama hayo lazima awe na uwezo fulani wa urembo ili kufahamu katika kusimulia hadithi ni nini na inachodai kuwa na kwa kufanya hivyo si kuonyesha hukumu ya uadui au hata ya kutilia shaka bali ni kusoma tu, kwa upendo, asili ya nyenzo zake. Yeyote mwenye moyo na hisia lazima atambue, kwa mfano katika kisa cha dhabihu ya Isaka, kwamba jambo muhimu si kuthibitisha ukweli fulani wa kihistoria." Kwa maoni ya Gunkel, hilo si kusudi la hadithi, kukuambia kilichotokea, "bali ni kumpa msikilizaji moyo unaovunja huzuni ya baba yake ambaye aliamriwa kumtoa mtoto wake kafara kwa mkono wake mwenyewe na kisha shukrani na furaha yake isiyo na kikomo wakati rehema ya Mungu inapomwachilia kutoka kwenye jaribio hili gumu. Na kila mtu anayeona mvuto wa kipekee wa kishairi kutoka kwa hadithi hizi za zamani lazima ahisi kukerwa na mshenzi - kwani kuna washenzi wacha Mungu - ambaye anadhani anaweka thamani halisi kwenye masimulizi haya tu anapoyachukulia kama nathari katika historia." Je,

umeelewa hilo? Ukimchukulia Mwanzo kama historia ya nathari, akikuambia kilichotokea, kulingana na Gunkel hapa, wewe ni mshenzi. Kwa maneno mengine, huna ubora wa urembo unaohitajika ili kuona ushairi wa mambo haya.

Mwanzo kama Hadithi za Kisababishi

Sura ya pili ya kitabu hiki inahusu aina mbalimbali za hadithi katika Mwanzo. Sitatumia muda mwingi katika hili, ni vielelezo vichache zaidi. Tayari nina istilahi hii hapa ambayo labda ulikuwa unajiuliza ilikuwa nini. Gunkel anaona hadithi nyingi katika Mwanzo kuwa hadithi za kisababishi. Sasa, hiyo ina maana gani? Etiolojia ni utafiti wa chanzo. Ni neno ambalo mara nyingi hutumika kuhusiana na ugonjwa. Etiolojia ya ugonjwa ni nini? Ni utafiti wa kile kinachosababisha ugonjwa fulani. Kama inavyotumika kwa hadithi za Mwanzo, inamaanisha kwamba hadithi zinaelezea kwa nini kitu kiko kama kinavyoonekana sasa. Sasa, tutaelezea hilo na nadhani hilo litakuwa wazi zaidi.

Kuna aina kadhaa tofauti za hadithi za kiolojia, kulingana na Gunkel. Kumbuka nilisema alitaka kutenganisha vitengo vya hadithi na kisha kuvipa majina kulingana na aina za fasihi. Hizi ni baadhi ya aina za hadithi za kiolojia. Ya kwanza ni ya kikabila. Anasema "kuna hamu ya kujua sababu za mahusiano ya makabila. Kwa nini Kanaani ni mtumishi wa ndugu zake? Kwa nini Yafeti ana eneo pana sana? Kwa nini wana wa Lutu wanaishi Mashariki isiyo na ukarimu?" Unaweza kuona kwa urahisi kwamba mambo haya yapo. Kwamba watoto wa Lutu waliishi hapa, Yafethi alikuwa na eneo pana, n.k. Kwa nini iko hivyo? Inakuwaje kwamba Reubeni amepoteza haki yake ya kuzaliwa? Kwa nini Kaini lazima azurure mkimbizi asiyetulia? Kwa nini Beersheba ni yetu na si ya watu wa Gerari? Kwa nini Ishmaeli akawa watu wa Bedouin wenye eneo hili tu? Naam, anasema hadithi zilibadilishwa ili kuelezea mambo, kujibu maswali haya na hadithi kama hizo ni hadithi za kikabila. Zinajibu kwa nini baadhi ya kabila liko kama linavyoonekana. Lakini ni za kubuni. Anasema "hadithi kama hizo za kikabila zinazosimulia hadithi ya kubuni ili kuelezea mahusiano ya kikabila bila shaka ni vigumu kutofautisha na hadithi za kihistoria ambazo zina mabaki ya utamaduni wa tukio fulani

halisi." Lakini kwa sehemu kubwa, hadithi zake za kikabila zilikuwa hadithi za kubuni kuelezea uhusiano wa watu na kwa nini waliishi pale walipoishi na kwa nini walikuwa wao. Anasema "kama maelezo haya yanavyoonekana kwetu sasa, na kama ilivyokuwa vigumu kwa watu wa kale kujua sababu za kweli za mambo kama hayo, lakini hatupaswi kupuuza kina cha hadithi hizi za kishairi."

Mifano ya Hadithi za Asili

Hadithi za kietimolojia. Zilihusiana na asili na maana ya majina, jamii, milima, visima, mahali patakatifu na miji. Anaelezea hili kwa kutumia etimolojia kadhaa maarufu. Kumbuka aliandika haya kwa Kijerumani. Yametafsiriwa na anatumia vielelezo vya Kijerumani lakini kisha anatumia vielelezo vichache vya Kiingereza. Anasema, "Sisi pia tuna etimolojia zetu maarufu. Ni wangapi wanaamini kwamba mto Noble unaotiririka kati ya New Hampshire na Vermont na kuvuka Massachusetts na Connecticut umepewa jina hilo kwa sababu 'unaunganisha' majimbo mawili ya kwanza na 'unakata' majimbo mawili ya mwisho." Je, hiyo ndiyo sababu Mto Connecticut unaitwa jinsi ulivyo? Ni hadithi ya kubuni kuelezea maana ya majina. Na anahisi kwamba baadhi ya hadithi zinazoelezea maana ya majina yanayopatikana katika Pentateuch, kwa mfano, ni aina ile ile ya maelezo ya kitamaduni ya kubuni. Hapa kuna nyingine : " Kisiwa cha Manhattan, inasemekana, kiliitwa jina kutokana na mshangao wa mshenzi aliyepigwa na ukubwa wa kofia ya Uholanzi iliyovaliwa na burger wa mapema, 'Kofia ya mtu imevaliwa!' Hadithi zinazofanana ni nyingi katika Mwanzo." Mji wa Babeli umepewa jina kutokana na ukweli kwamba Mungu hapo alichanganya lugha za wanadamu, Babeli, Mwanzo 11:9. Yakobo anatafsiriwa kama ' mshika kisigino ' kwa sababu wakati wa kuzaliwa alimshika kaka yake, ambaye alimnyang'anya haki yake ya kuzaliwa, kwa kisigino. Na kadhalika na kadhalika. Kwa hivyo anachosema ni kwamba hadithi nyingi zinazoelezea maana ya majina ni za kubuniwa kama "Manhattan." Lakini tena, unaona hii inafanya nini kwa historia. Inaiharibu kabisa. Lakini tazama kisha anarudi na kusema ukiisoma kama historia, wewe ni mshenzi; huna ufahamu wa ushairi wa urembo wa kuielewa.

Hadithi za Sherehe

Hadithi za Sherehe. Anasema kuna nyingi kati ya hizi zinazoelezea kanuni za sherehe za kidini. "Watoto wanapowaona baba yao akifanya kila aina ya mila za ajabu wakati wa Sikukuu ya Pasaka, watauliza Kutoka 12:26, 'Hii ina maana gani' na kisha hadithi ya Pasaka itasimuliwa. Mwelekeo kama huo unatolewa kuhusiana na mawe kumi na mawili katika Yordani, Yohanna 4:6, ambayo baba atawaelezea watoto kama ukumbusho wa njia inayopitia Mto Yordani. Katika mifano hii, basi, tunaona wazi jinsi hadithi kama hiyo ilivyo jibu la swali." Kwa nini tunafanya hivi wakati wa Pasaka? Basi, hadithi ya Pasaka inasimuliwa na inaweza kuelezea ibada ya kisasa. Anasema vivyo hivyo kuhusu tohara, Sabato, na kadhalika. Anasema "Hakuna Mwisraeli ambaye angeweza kutoa sababu halisi ya mambo haya yote, kwa maana yalikuwa yamepita umri. Lakini ili kupunguza aibu hii, hadithi na hadithi zinaingia. Zinasimulia hadithi na kuelezea desturi takatifu: zamani sana tukio lilitokea ambalo sherehe hii ilitokana kiasili." Kisha tunapata hadithi ya asili ya Pasaka au chochote kile. Hizo ndizo anazojiita, hekaya za sherehe.

Hadithi za Kijiolojia

Hadithi za Kijiolojia. Tutaishia hapo. Inaelezea asili ya eneo. "Bahari ya Chumvi inatoka wapi pamoja na jangwa lake baya? Eneo hilo lililaniwa na Mungu kwa sababu ya dhambi mbaya ya wakazi wake. Nguzo ya chumvi inatoka wapi huko pamoja na kufanana kwake na mwanamke? Huyu ni mwanamke, mke wa Lutu, aliyegeuka kuwa nguzo ya chumvi kama adhabu kwa kujaribu kupeleleza fumbo la Mungu." Hizi ni hadithi za kijiolojia.

Hadithi Nzuri Lakini Zikipuuza Historia Halisi

Sasa, kama unavyoona kutokana na haya yote, kulingana na Gunkel, kilichotokea si jambo muhimu katika hadithi za kibiblia. Anachopenda ni ujumbe unaotolewa na hadithi. Anasema katika juzuu iliyoorodheshwa kwenye orodha yako ya vitabu, ambayo

ndiyo juzuu nyingine pekee ambayo imetafsiriwa kwa Kiingereza ya Gunkel, kichwa cha kuvutia: Ni Mabaki Gani ya Agano la Kale? Hilo ni swali zuri na ujumbe huu. Lakini anasema katika juzuu hiyo, ukurasa wa 20, “Fikiria nguvu, ambayo katika hadithi ya Kaini, mauaji yamewekwa kama uhalifu wa msingi, mvuto wa hadithi ya Yakobo, ufasaha wa wivu wa kindugu na upendo wa kindugu, uliojaa imani na majaliwa makuu, mvuto wa idyll ya Ruthu akionyesha upendo wa mjane unaodumu baada ya kifo kaburini, sherehe kubwa ya simulizi ya uumbaji, hadithi ya ajabu ya paradiso, isiyo na uzoefu, lakini yenye kina.” Anasema, “Hadithi ya uumbaji, ingawa mawazo yake ya kidini bado yana thamani, ni kwetu, si historia halisi.”

Alichopata kutokana na hadithi hizi ni dhana nzuri za kidini ambazo alihisi zilijikita katika hadithi hizi: nguvu ya Mungu, utawala wa kimungu na majaliwa, adhabu ya kimungu ya mema na mabaya, hisia za kidini, aina hiyo ya kitu. Hiyo ndiyo thamani ya Agano la Kale. Dhana na hisia hizo za kidini zilizowasilishwa katika hadithi, si kile kilichotokea kweli. Kwa kweli havutiwi na kilichotokea. Mbinu yake inakuzuia kamwe kuamua kilichotokea katika historia halisi.

Nataka kusema zaidi kidogo kuhusu Gunkel kuanzia saa ijayo. Kisha tutaendelea na mtu mwingine, Von Rad.

Imenukuliwa na Sarah Emmons

Imehaririwa na Ted Hildebrandt

Hariri ya mwisho na Rachel Ashley

Imesimuliwa tena na Ted Hildebrandt